

реалізації положень *aquis*ЄС. До того ж проблеми, з якими зіткнулась Україна під час реформування енергетичної галузі, не є унікальними, затримка виплат за «зеленими» тарифами також стала проблемою для Іспанії та Португалії, які в кінцевому рахунку відмінили подібну підтримку для виробників електроенергії.

Крім того, реформування ринку електроенергії України є досить важливим кроком у напрямі інтеграції до європейського енергетичного простору. Двосторонні договори легко узгоджуються з довгостроковими та короткостроковими експортними контрактами, надаючи певні гарантії імпортерам і експортерам. До того ж ринкова реформа передбачає розробку технічних кодексів, сумісних з правилами ENTSO-E (Європейська мережа операторів системи передачі електроенергії).

4.2. Правове регулювання купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом

Передумовою збільшення обсягів використання відновлювальних джерел (далі – ВДЕ) енергії у будь-якій країні світу є наявність необхідного правового поля для виробників і споживачів такої електроенергії. Також ВДЕ розглядається як невід’ємна складова енергетичної безпеки країни, адже уможливорює часткову чи повну відмову від імпортованих енергоресурсів. З огляду на те, що енергетична безпека поряд із забезпеченістю енергетичними ресурсами передбачає мінімізацію негативного впливу від їхнього використання на довкілля, вона є категорією не тільки енергетичного права, але і екологічного.

Для України, як і для будь-якої енергозалежної країни, енергетична безпека є запорукою стабільного соціального та економічного розвитку. Наявний рівень імпортозалежності є величезним ризиком, оскільки 2015 року цей показник становив, з урахуванням постачання ядерного палива, 51,6 %⁴⁵⁵. Така ситуація спонукала Уряд проводити

⁴⁵⁵ Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 605-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

Розділ 4. Особливості правового регулювання здійснення господарсько-торговельної діяльності в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій

активну роботу з формування політики, направленої на уможливлення енергетичної незалежності держави.

З ухваленням 1994 року Закону України «Про енергозбереження» вперше на законодавчому рівні були закріплені заходи стимулювання використання ВДЕ, зокрема надання податкових пільг підприємствам – виробникам обладнання для використання нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива⁴⁵⁶.

Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства підписаний у вересні 2010 року та ратифікований Законом України від 15 грудня 2010 року «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства»⁴⁵⁷ передбачає, що з 1 лютого 2011 року Україна стала повноправним членом Енергетичного співтовариства та взяла на себе зобов'язання щодо імплементації в національне законодавство основних актів енергетичного законодавства ЄС, так званих *acquis communautaire* («добробок спільноти» – основні акти енергетичного законодавства ЄС).

У жовтні 2012 року ухвалено рішення Ради міністрів Енергетичного співтовариства D/2012/04/MC-EnC «Про впровадження Директиви 2009/28/ЕС і внесення змін до статті 20 Договору про заснування Енергетичного співтовариства», згідно з яким кожна сторона за договором повинна ввести в дію закони, нормативно-правові та адміністративні положення, необхідні для виконання вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел⁴⁵⁸. Так, положення згаданої Директиви передбачають, що:

⁴⁵⁶ Про енергозбереження : Закон України від 01.07.1994 № 74/94-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁵⁷ Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства : Закон України від 15.12.2010 № 2787-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2787-17#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁵⁸ Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел. *Energy Community*. URL : https://www.energy-community.org/dam/jcr:f2d4b3b8-de85-41b2-aa28-142854b65903/Decision_2012_04_MC_RE.pdf (дата звернення: 17.10.2022).

«Кожна держава-член ухвалює національний план дій у галузі відновлюваних джерел енергії. Національні плани дій встановлюють для держав-членів національні цілі щодо частки енергії, яка отримується з відновлюваних джерел та споживається у сфері транспорту та у сфері виробництва електроенергії, опалення та охолодження 2020 року, враховуючи наслідки від інших заходів, пов'язаних з енергоефективністю кінцевого споживання енергії» (у перекладі І. І. Дороніної)⁴⁵⁹.

З ухваленням Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» від 20 листопада 2012 року виробники «зеленої» електроенергії отримали можливість її реалізації на оптовому ринку електричної енергії України, а приватні домогосподарства, потужності енергогенеруючих установок яких не перевищують 10 КВт отримали можливість реалізовувати електроенергію енергопостачальникам, що здійснюють постачання електричної енергії за регульованим тарифом на території провадження ліцензійної діяльності, за «зеленим» тарифом в обсязі, що перевищує місячне споживання електроенергії такими приватними домогосподарствами⁴⁶⁰. З метою стимулювання розвитку відновлюваної енергетики на ДП «Енергоринок» до 1 липня 2019 року було покладено обов'язок щодо придбання в кожному розрахунковому періоді в суб'єктів господарювання, яким встановлено «зелений» тариф, усієї виробленої відновлюваної енергії.

Спробу систематизувати нормативно-правове забезпечення у сфері відновлюваної енергетики було зроблено І. І. Дороніною⁴⁶¹. Науковець здійснила ґрунтовну роботу зі встановлення кола законів та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють сферу ВДЕ, у зв'язку з чим спробуємо виділити найбільш вагомі з них, а також розширимо запропонований авторкою перелік.

⁴⁵⁹ Дороніна І. І. Нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики в Україні. *Механізми державного управління*. 2020. № 1(44). URL : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01\(44\)/07.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01(44)/07.pdf)

⁴⁶⁰ Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 20.11.2012 № 5485-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5485-17#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁶¹ Дороніна І. І. Нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики в Україні. *Механізми державного управління*. 2020. № 1(44). URL : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01\(44\)/07.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2020/2020_01(44)/07.pdf)

Розділ 4. Особливості правового регулювання здійснення господарсько-торгівельної діяльності в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій

Наріжним каменем усього правового регулювання відновлювальної енергетики в Україні є Закон України «Про альтернативні джерела енергії», адже саме в ньому сформовано необхідний глосарій (поняття «альтернативні джерела енергії», «зелений» тариф, «вітрова електростанція» тощо), визначено засади державної політики у сфері альтернативних джерел енергії, встановлено коефіцієнти «зеленого» тарифу для електроенергії, виробленої з використанням альтернативних джерел енергії та передбачено наявність надбавки до «зеленого» тарифу, аукціонної ціни за дотримання рівня використання обладнання українського виробництва тощо.

Зазначимо, що оригінальна (найперша) редакція згаданого вище Закону потерпіла низки кардинальних доповнень та правок, до яких можна віднести:

1. Визначення повноважень НКРЕКП щодо встановлення «зеленого» тарифу та затвердження порядку встановлення, перегляду та припинення його дії, а також визначення методології щодо встановлення надбавки за використання обладнання українського виробництва (Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу»⁴⁶², Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії»⁴⁶³).

2. Уповноваження Кабінету Міністрів України на затвердження порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарської діяльності, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії (Закон України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України»).

3. Розширення переліку видів відновлювальних джерел енергії, зокрема шляхом доповнення глосарія Закону такими поняттями, як «геотермальна енергія», «гідротермальна енергія», «аеротермальна

⁴⁶² Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу : Закон України від 20.09.2008 № 601-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-17#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁶³ Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 21.07.2020 № 810-IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20#n13> (дата звернення: 17.10.2022).

енергія», «відновлювані джерела енергії», «гарантія походження електричної енергії» тощо (Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» щодо віднесення теплових насосів до обладнання, яке використовує відновлювані джерела енергії»⁴⁶⁴, Закон України «Про ринок електричної енергії»⁴⁶⁵).

4. Упорядкування та деталізація стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії (Закон України «Про ринок електричної енергії»⁴⁶⁶).

5. Встановлення «нових правил гри» для виробників шляхом запровадження системи аукціонів для розподілу квоти підтримки (Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії»⁴⁶⁷).

Вважаємо, що другим за значимістю для галузі законодавчим актом є Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг»⁴⁶⁸ (далі – Закон про НКРЕКП). Саме цей Закон встановлює повноваження Регулятора не лише у сфері енергетики та комунальних послуг, але й щодо виробників «зеленої» електроенергії. Так, зокрема, пункт 7 частини 3 статті 3 Закону про НКРЕКП передбачає, що основним завданнями Регулятора, поміж інших, є сприяння впровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії та захисту навколишнього природного

⁴⁶⁴ Про внесення змін до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» щодо віднесення теплових насосів до обладнання, яке використовує відновлювані джерела енергії : Закон України від 01.11.2016 № 1711-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1711-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁶⁵ Там само.

⁴⁶⁶ Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁶⁷ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 25.04.2019 № 2712-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2712-19#n6> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁶⁸ Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

**Розділ 4. Особливості правового регулювання
здійснення господарсько-торгівельної діяльності
в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій**

середовища⁴⁶⁹. Також Регулятор уповноважений забезпечувати моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, які здійснюють купівлю електричної енергії за «зеленим» тарифом, забезпечують доступ до мереж нових учасників ринків електричної енергії, зокрема виробників електричної енергії з відновлюваних джерел енергії тощо.

Регулятор, побудова якого відбувалась за принципами, викладеними в асiis ЄС, про які було згадано вище, наділений широким колом повноважень щодо здійснення державного контролю (нагляду) у сфері енергетики. Так, у зв'язку з непоширенням положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»⁴⁷⁰ та Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»⁴⁷¹ Регулятором було розроблено та затверджено власний Порядок ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг⁴⁷² та Порядок контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов⁴⁷³. Важливим доповненням до наведених регуляторних актів є Ліцензійні

⁴⁶⁹ Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷⁰ Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#n32> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷¹ Про ліцензування видів господарської діяльності Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷² Про затвердження Порядку ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : постанова НКРЕКП від 03.03.2020 № 548 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0548874-20#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷³ Про затвердження Порядку контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов : постанова НКРЕКП від 03.03.2020 № 548 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0428874-18#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

умови провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії, які поширюються і на виробників електроенергії з ВДЕ⁴⁷⁴.

Відповідно до абзацу п'ятнадцятого частини другої статті 3 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»: «Дія цього Закону не поширюється на здійснення регуляторної діяльності, пов'язаної з прийняттям актів національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг»⁴⁷⁵, у зв'язку з чим оприлюднення проєктів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, а також відкриті обговорення за участю представників громадськості щодо питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю НКРЕКП, врегульовано окремим Порядком проведення відкритого обговорення проєктів рішень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг⁴⁷⁶.

Безумовно, важливим для всіх виробників електроенергії з відновлювальних джерел є Порядок встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу на електричну енергію для суб'єктів господарської діяльності, споживачів електричної енергії, зокрема енергетичних кооперативів, та приватних домогосподарств, генеруючі установки яких виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії⁴⁷⁷.

⁴⁷⁴ Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії : постанова НКРЕКП від 27.12.2017 № 1467 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1467874-17#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷⁵ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷⁶ Про затвердження Порядку проведення відкритого обговорення проєктів рішень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : постанова НКРЕКП від 30.06.2017 № 866 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0866874-17#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷⁷ Про затвердження Порядку встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу на електричну енергію для суб'єктів господарської діяльності, споживачів електричної енергії, зокрема енергетичних кооперативів, та приватних домогосподарств, генеруючі установки яких виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії : постанова НКРЕКП від 30.08.2017 № 1817 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1817874-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

**Розділ 4. Особливості правового регулювання
здійснення господарсько-торгівельної діяльності
в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій**

Положення пункту 2.1 згаданого Порядку встановлюють процедуру встановлення / перегляду «зеленого» тарифу суб'єкту господарювання, який зобов'язаний подати Регулятору відповідну заяву за встановленою формою, а також наступний перелік документів:

пояснювальну записку з детальною інформацією про суб'єкта господарювання (форма власності, встановлена потужність, корисний відпуск електричної енергії та інші характеристики об'єкта електроенергетики);

зведений кошторис фактичних витрат будівництва об'єкта електроенергетики (вартість генеруючого обладнання, вартість будівельних та пусконаладжувальних робіт, вартість приєднання електроустановок до електричних мереж, вартість іншого енергетичного обладнання та споруд, розташованих на об'єкті електроенергетики, що є невід'ємною частиною об'єкта електроенергетики);

копію пояснювальної записки проєкту будівництва об'єкта електроенергетики (черги його будівництва (пускового комплексу);

копії договору про приєднання до електричних мереж та технічних умов приєднання до електричних мереж електроустановки, яка виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії;

копію зареєстрованого повідомлення про початок виконання будівельних робіт або дозволу на виконання будівельних робіт, виданого відповідно до чинного законодавства;

копію виданого уповноваженим органом сертифіката, що засвідчує відповідність закінченого будівництвом об'єкта проєктній документації та підтверджує його готовність до експлуатації, або зареєстрованої, відповідно до законодавства, декларації про готовність об'єкта до експлуатації;

загальну фотографію об'єкта електроенергетики (черги будівництва (пускового комплексу) в електронному вигляді.

Принагідно зазначити, що положення пункту 2.5. Порядку встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу на електричну енергію для суб'єктів господарської діяльності, споживачів електричної енергії, зокрема енергетичних кооперативів, та приватних домогосподарств, генеруючі установки яких виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, містять очевидні дискреційні повноваження Регулятора та є корупціогенними, адже: «Якщо під час розгляду НКРЕКП заяви про встановлення / перегляду «зеленого»

тарифу суб'єкту господарювання виникає необхідність отримання додаткових роз'яснень та/або матеріалів від уповноважених органів або ліцензіата, розгляд заяви призупиняється на термін до отримання таких роз'яснень та/або матеріалів, про що НКРЕКП письмово повідомляє ліцензіата». Наявність права призупинення розгляду рішення з боку Регулятора та наділення його правом вимагати додаткові пояснення від заявника, безумовно, негативно впливають на процес встановлення «зеленого» тарифу.

Відповідно до положень Методології проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції, яка, на жаль, розповсюджується лише на акти, що вносяться на розгляд Кабінету Міністрів України⁴⁷⁸, під «дискреційними повноваженнями» варто розуміти повноваження осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначати повністю або частково зміст чи обсяг рішення, яке приймається органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, або обирати на власний розсуд один з кількох варіантів рішень, передбачених проєктом акта, або встановити строки, підстави та порядок прийняття рішення, а під «корупціогенним фактором» положення проєкту акта (чинного акта), які самотійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією. Сподіваємось, що НКРЕКП самотійно виявить цей недолік та ініціює внесення відповідних змін.

Ще одним важливим нормативно-правовим актом Регулятора є Порядок купівлі гарантованим покупцем електричної енергії, виробленої з альтернативних джерел енергії, затверджений постановою НКРЕКП «Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом та за аукціонною ціною» від 26.04.2019 № 641⁴⁷⁹

⁴⁷⁸ Методологія проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції : наказ НАЗК від 20.10.2020 № 470/20. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/MetodologD196D18F.pdf> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁷⁹ Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом та за аукціонною ціною : постанова НКРЕКП від 26.04.2019 № 641 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0641874-19#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

**Розділ 4. Особливості правового регулювання
здійснення господарсько-торговельної діяльності
в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій**

(далі – Порядок). Цей Порядок детально регламентує процес укладення з гарантованим покупцем договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом. Звертаємо увагу, що існує два різновиди таких договорів: Типовий договір купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом та Типовий договір купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який за результатами аукціону набув право на підтримку⁴⁸⁰.

У зв'язку з тим, що станом на сьогодні жодного аукціону для розподілу квоти підтримки виробникам з ВДЕ проведено не було. Водночас якщо виробник електричної енергії до 1 січня 2020 року ввів в експлуатацію об'єкт, що виробляє електричну енергію з альтернативних джерел енергії, або уклав договір купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом до 31 грудня 2019 року, він не зобов'язаний брати участь у такому аукціоні.

Незважаючи на заяви Державного підприємства «Гарантований покупець» про те, що аукціон для розподілу квоти підтримки мав бути проведений вже 2021 року⁴⁸¹, на жаль, інформації про оголошення проведення такого аукціону знайти не вдалось.

Порядок проведення для розподілу квоти підтримки затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про запровадження конкурентних умов стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» від 27 грудня 2019 року № 1175⁴⁸², яка встановлює процедуру проведення аукціонів та порядок відбору операторів електронних майданчиків для їх проведення (далі – Порядок проведення аукціонів). Узагальнюючи, варто зазначити, що Порядок проведення аукціонів з розподілу квоти підтримки регулює такі питання:

1) формування річних квот підтримки суб'єктів господарювання, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії;

⁴⁸⁰ Про затвердження Типового договору купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який за результатами аукціону набув право на підтримку : постанова НКРЕКП від 13.12.2019 № 2803 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2803874-19#n9> (дата звернення: 17.10.2022).

⁴⁸¹ Аукціон для розподілу квоти підтримки буде проведений вже в 2021 році. ДП «Гарантований покупець». URL : <https://www.gree.com.ua/main/news?id=496>

⁴⁸² Про запровадження конкурентних умов стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії : постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 № 1175 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

- 2) функціонування електронної торгової системи;
- 3) підготовки до проведення аукціону;
- 4) процедури проведення аукціону;
- 5) визначення переможця за результатами проведення аукціону;
- 6) укладення та публікація договору купівлі-продажу в електронній торговій системі;
- 7) внесення та повернення банківської гарантії;
- 8) вимоги до банків, що надають банківські гарантії;
- 9) розмір та порядок сплати винагороди операторам авторизованих електронних майданчиків та інші питання проведення аукціонів.

Також варто додати, що Порядком проведення аукціонів встановлено, що на аукціон можуть бути запропоновані земельні ділянки для будівництва об'єктів відновлюваної енергетики з визначеними технічними параметрами та технічними умовами на приєднання до електричної мережі. Подібні аукціони проводяться окремо від загального аукціону на розподіл квот.

За новими змінами виробники ВДЕ, які отримують право на підтримку за результатами аукціону, не укладатимуть договір купівлі-продажу електричної енергії із гарантованим покупцем, як це встановлено зараз, а будуть отримувати компенсацію різниці між ринковою та аукціонною ціною в межах надання послуги із забезпечення збільшення частки виробництва електроенергії із ВДЕ.

Тобто замість контракту на різницю документ передбачає новий вид договору – договір виробника про надання послуги із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел. За цим договором, укладеним із гарантованим покупцем, різниця між ринковою ціною та «зеленим» тарифом або аукціонною ціною виплачується як вартість послуги за збільшення частки виробництва електроенергії з ВДЕ.

Типовий договір купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом (далі – РРА (від англ. Power Purchase Agreement) зазнав ряд змін, у зв'язку з чим пропонуємо детальніше розглянути його еволюцію, адже саме його застосовують на практиці за відсутності аукціонів.

До 1 липня 2019 року суб'єкти господарювання укладали РРА старого зразка, який отримав назву так званого pre-РРА, адже за своєю суттю був попереднім договором купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом. Нова форма РРА багато в чому базується на попередній, тож розглянемо її детально в порівнянні.

Розділ 4. Особливості правового регулювання здійснення господарсько-торгівельної діяльності в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій

Примірні та типові договори займають чи не найнижче місце в системі нормативно-правових актів України, які регулюють відносини у сфері енергетики, проте їх значення під час укладання конкретних договорів є істотним у цій монополізованій сфері. Саме та обставина, що сфера енергетики є монополізованою, і стає однією з причин жорсткого визначення умов договорів, що також зумовлює більше використання саме типових форм договорів⁴⁸³.

Як слушно зазначила О. А. Беяневич, основне призначення типових або примірних договорів зводиться до того, що вони визначають необхідну або бажану щодо держави модель договірних зобов'язання, а також спрощують процес укладання конкретних господарських договорів (узгодження умов договору)⁴⁸⁴.

Визнаючи доцільність впливу держави на формування договірних відносин у галузі відновлюваної енергетики, доречною вбачається думка Я. Р. Кицика, який зазначає, що під час формування типових і примірних договорів має бути забезпечена можливість для науковців та інших заінтересованих суб'єктів впливати на їхній зміст. Автор пояснює це тим, що у залученні цих осіб до обговорення змісту договорів у рамках тематичних круглих столів та інших заходів є більше шансів отримати слушні рекомендації з покращення певного типового або примірного договору.

Основною юридичною ознакою типових договорів як нормативно-правових актів є їх обов'язковість. Нова форма типового РРА є обов'язковою для виробників ВДЕ, які вже отримали «зелений» тариф або збираються отримати його (включаючи pre-РРА). Тому основною відмінністю типового РРА та примірного договору є те, що, відповідно до Господарського кодексу України, сторони, які укладають договір, заснований на примірній формі, рекомендованій органами державної влади, мають право змінювати його окремі положення й додавати нові за взаємною згодою⁴⁸⁵. Тобто в раніше чинний примірний договір могли вноситись зміни відповідно до вимог законодавства або за взаємною згодою сторін.

⁴⁸³ Кицик Я. Р. Використання примірних та типових договорів у галузі електроенергетики України. *Приватне право і підприємництво*. 2016. № 16. С. 120–123.

⁴⁸⁴ Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. С. 184, 185.

⁴⁸⁵ Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 17.10.2022).

Господарсько-торговельна діяльність в Україні: теорія і практика правового регулювання

Як уже зазначалося, типовий РРА є двостороннім договором, сторонами якого є Гарантований покупець, що діє на підставі ліцензії на провадження господарської діяльності зі здійснення функцій гарантованого покупця, та виробник за «зеленим» тарифом (далі – Виробник). Виробником виступає суб'єкт господарювання, що здійснює виробництво електричної енергії із використанням ВДЕ та продаж електричної енергії Гарантованому покупцю за «зеленим» тарифом відповідно до укладеного між ними договору. Детальна схема Порядку укладення РРА зображена на рисунку 4.1.

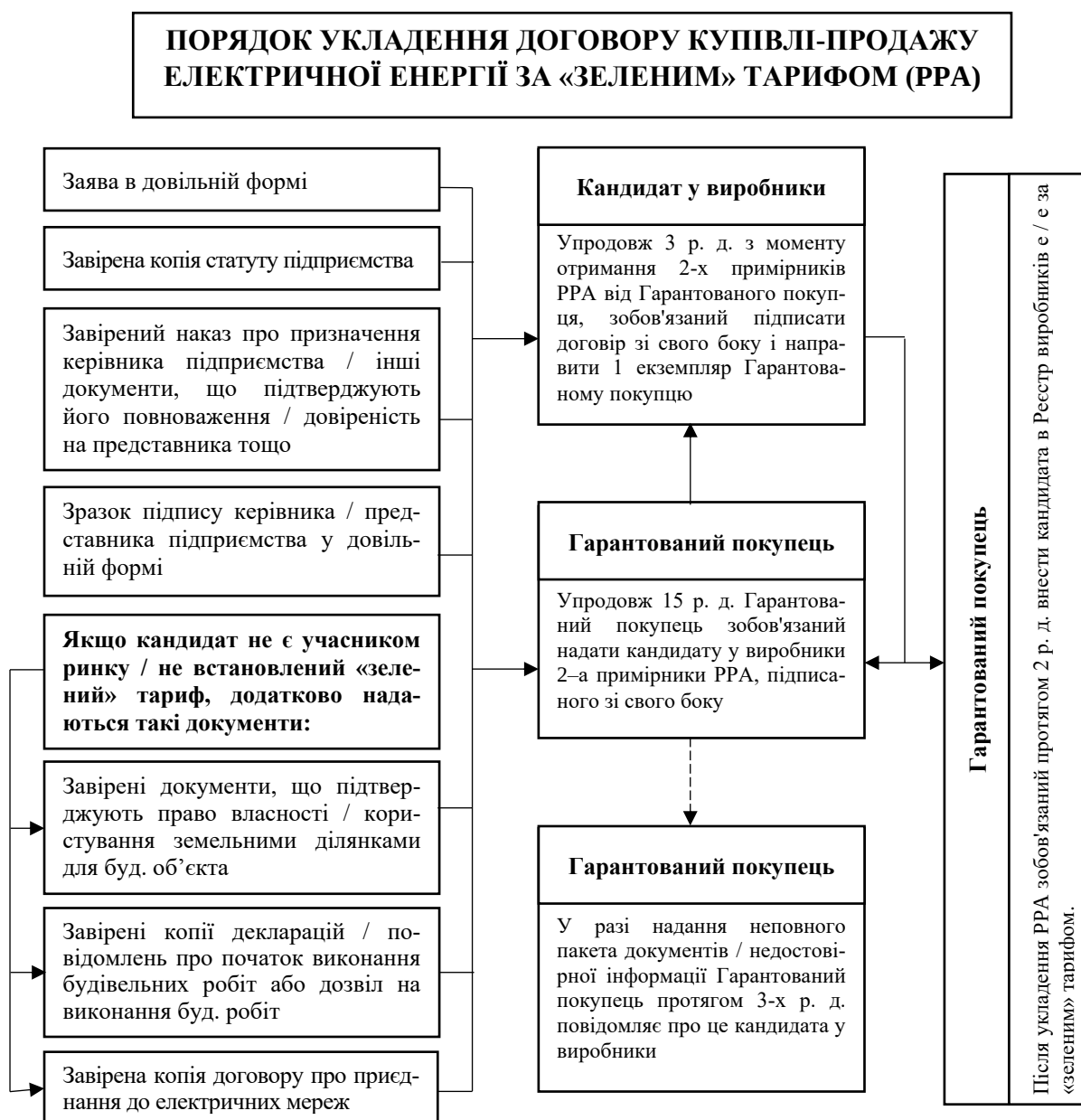

Рисунок 4.1

Розділ 4. Особливості правового регулювання здійснення господарсько-торгівельної діяльності в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій

Важливим елементом типового РРА та його ідентифікуючою ознакою є його предмет, а саме за договором виробник за «зеленим» тарифом зобов'язується продавати, а Гарантований покупець купувати всю відпущену електричну енергію, вироблену виробником за «зеленим» тарифом.

Порівняно з примірним договором РРА, який втратив свою чинність, предмет договору був значно конкретизований і розширений, а також почав містити пряме посилання на нормативний акт НКРЕКП, а саме Порядок.

Загальні умови Типового договору, які передбачені у статті 2 РРА, дещо змінили свою структуру, а саме, стали більш спрощеними. Це пояснюється тим, що ряд нормативно-правових актів НКРЕКП втратив свою чинність або був скасований і згодом знайшов своє відображення в нових положеннях Порядку. Це є однією із переваг нової форми РРА, тому що багато норм було систематизовано.

Новий типовий РРА визначає зміст суб'єктивних прав та обов'язків сторін, встановлює правове поле, у межах якого вони діють та не можуть бути передані третій особі без письмової згоди іншої сторони РРА.

Необхідно зазначити, що Виробник має важливе право щодо Гарантованого покупця, а саме вимагати від нього повну та своєчасну оплату товарної продукції, однак Гарантований покупець має дещо ширший перелік прав, зокрема:

- 1) продаж усієї відпущеної електричної енергії;
- 2) надання обов'язкових фізичних даних, даних довгострокових і щоденних заявок, фактичних та інших даних;
- 3) інформацію щодо прогнозних обсягів відпуску електричної енергії;
- 4) оплату спожитої електричної енергії та відшкодування частки вартості врегулювання небалансу електричної енергії.

Щодо обов'язків сторін, то Виробник зобов'язаний: 1) здійснювати продаж Гарантованому покупцю загального обсягу електричної енергії, виробленої об'єктом електроенергетики, що виробляє електричну енергію з альтернативних джерел енергії; 2) надавати Гарантованому покупцю обов'язкові фізичні дані, дані довгострокових та щоденних заявок, фактичні та інші дані; 3) у разі зміни системи оподаткування

письмово повідомити Гарантованого покупця про дату переходу на нову систему оподаткування; 4) надавати Гарантованому покупцю всю інформацію у порядку та в терміни, передбачені типовим РРА та Порядком.

Гарантований покупець зобов'язаний: 1) купувати у Виробника вироблену електричну енергію; 2) у повному обсязі здійснювати своєчасні розрахунки за куплену у Виробника електричну енергію; 3) нараховувати розмір відшкодування частки вартості врегулювання небалансу електричної енергії Виробнику.

Типовий РРА визначає і відповідальність сторін. Гарантований покупець та Виробник несуть відповідальність за порушення порядку оплати одне одному. Було зменшено розмір пені за кожен день ненадходження коштів на рахунок. У примірному договорі така пеня була в розмірі 0,2 % від неоплаченої суми за кожен день ненадходження таких коштів, а в типовому РРА – нараховується пеня в розмірі 0,1 %. Також одним із нововведень було впроваджено додаткового штрафу для Гарантованого покупця та Виробника у розмірі 7 % від не оплаченої суми за ненадходження понад 30 днів належних коштів відповідно до порядку оплати.

Типовий договір передбачає вичерпний перелік обставин непереборної сили, які спричиняють неможливість виконання зобов'язань однією зі сторін. Також РРА містить положення, яке закріплює, що на термін їх дії і усунення наслідків сторони звільняються від виконання своїх зобов'язань.

По суті, положення нового РРА не вносять суттєвих змін до статті, яка стосується обставин непереборної сили, проте вони містять новий пункт, яким визначено, що у разі, якщо такі обставини тривають довше трьох місяців, сторони мають право вирішити питання щодо подальшого виконання договору.

Усі суперечки, претензії та розбіжності між сторонами, які можуть виникати з умов чи у зв'язку з договором РРА, вирішуватимуться шляхом переговорів. Проте положення типового РРА дещо розширили коло можливостей для вирішення суперечок між Сторонами. Було додано право вибору суду та положення щодо одночасного звернення до арбітражу і господарського суду. Також передбачена можливість звернутися до Центру з вирішення спорів та переговорів

Розділ 4. Особливості правового регулювання здійснення господарсько-торгівельної діяльності в електроенергетичній галузі в умовах кризових ситуацій

Секретаріату Енергетичного Співтовариства щодо сприяння в мирному вирішенні таких спорів, до арбітражу (розглядаються Міжнародним арбітражним судом Міжнародної торгової палати (ІСС) за Арбітражним регламентом Міжнародної торгової палати (ІСС)) або Господарського суду України.

Дія типового РРА може бути припинена достроково за згодою сторін або за рішенням суду. Якщо об'єкт електроенергетики або черга будівництва електричної станції (пусковий комплекс), щодо якого укладено договір купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом, не введено в експлуатацію упродовж трьох років з дати реєстрації відповідної декларації про початок виконання будівельних робіт або отримання дозволу на виконання будівельних робіт, укладений договір втрачає силу.

Вказана умова потребує уточнення, оскільки строки будівництва визначаються проектом будівництва, які можуть перевищувати три роки.

Положення Типового РРА та його додатків (за необхідності) можуть бути змінені лише у разі зміни законодавства. РРА передбачає, що зміни не можуть обмежувати сферу прав виробника за «зеленим» тарифом. Положення договору також встановлюють порядок та строки їх внесення. У такому разі Гарантований покупець повинен опублікувати їх на вебсайті та відправити Виробнику нову версію РРА.

Виробник повинен надати підписаний договір Гарантованому покупцю протягом 15 днів з дати, коли він був отриманий, один примірник підписаної додаткової угоди щодо приведення укладеного договору у відповідність до нової редакції. Якщо Виробник не виконає цих зобов'язань, це буде трактуватися, як ініціювання розірвання РРА.

Найголовнішим нововведенням типового РРА є закріплення в ньому положення, яке робить цей договір «bankable» (орієнтований на кредиторів чи інвесторів), тобто всі права та обов'язки, що виникають за РРА в однієї зі сторін, не можуть бути передані третій стороні без письмової згоди іншої сторони за договором. Bankable РРА є важливою умовою залучення фінансування для проєктів ВДЕ, оскільки від його наявності може залежати рішення щодо виділення коштів та

обсягів фінансування. Так, для залучення фінансування під проєкти ВДЕ інвесторам необхідні підтвердження та гарантії оплати виробленої електричної енергії із ВДЕ за «зеленим» тарифом. Таким підтвердженням оплати зазвичай слугує РРА. Під час структурування фінансування досить часто зобов'язання по РРА стають предметом застави. Тому для реалізації проєктів ВДЕ важливо мати встановлену форму («bankable РРА»), яка відповідатиме вимогам фінансових установ.

У першій редакції примірного договору цього положення не було, воно з'явилося пізніше, у вересні 2017 року, і було розроблено НКРЕКП спільно з ключовими міжнародними фінансовими установами, зокрема Європейським банком реконструкції та розвитку (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD), Міжнародною фінансовою корпорацією (International Finance Corporation, IAC) та Корпорацією приватних закордонних інвестицій США (Overseas Private Investment Corporation, OPIC).

Проте варто пам'ятати, що bankable РРА не гарантує повного захисту кредитора від ризиків у проєкті, але вносить до РРА справедливий розподіл ризиків між сторонами, обов'язковість основних умов договору (оплата, санкції та інше).

Отже, можна зробити висновок, що правове регулювання купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом є досить потужною та новітньою складовою енергетичного законодавства України. Галузь розвивається стрімкими темпами і постійно оновлюється, адже суспільні відносини в сфері енергетики безперервно вдосконалюються і потребують належного правового регулювання.

На нашу думку, масив нормативно-правових актів, що впорядковують відносини з продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом, більшою мірою складається не стільки із законодавчих чи підзаконних нормативно-правових актів, скільки з регуляторних актів, затверджених НКРЕКП, адже саме їх можна віднести до нормативно-правових актів прямої дії, які детально регламентують поведінку усіх учасників ринку електричної енергії і виробників енергії з відновлювальних джерел.